

Over de koophandel en woeker

Vertaling Stemmen uit Wittenberg

Het heilig evangelie, aan de dag getreden, bestraft en stelt in 't licht allerlei werken van de duisternis, zoals Paulus ze Rom. 13: 12 noemt. Want het is een helder licht, dat voorlichting geeft aan de gehele wereld en leert, hoe boos de werken van de wereld zijn, en 't wijst aan de goede werken, zoals men ze tegenover God en de naaste moet verrichten. Daardoor zijn ook ettelijken onder de kooplieden ontwaakt en tot het besef gekomen, dat onder hun handel menige boze kneep en schadelijke geldmakerij gebruikelijk is, en dat men vrezen moet, dat het hier toegaat, zoals Jezus Sirach zegt, dat kooplieden moeilijk zonder zonde kunnen zijn. Ja, ik ben van oordeel, dat de spreuk van Paulus, 1 Tim. 6: 10, hen treft: De geldgierigheid is een wortel van alle kwaad. En verder vers 9: Wie rijk willen worden, die vallen de duivel in de strik en in vele nutteloze, schadelijke begeerten, die de mensen doen verzinken in het verderf en de verdoemenis.

Maar hoewel ik denk, dat mijn schrijven bijna tevergeefs zal zijn, omdat het onheil zover is doorgedrongen en ongetwijfeld in alle landen hand over hand toegenomen is, en daarenboven diegenen, die het evangelie verstaan, zelf uit eigen geweten wel kunnen oordelen in zulke uiterlijke en gemakkelijke zaken, wat billijk en onbillijk is, heeft men mij toch gemaand en gebeden, om zulke geldmakerijen aan te roeren en enige aan de dag te brengen, ook al zal de grote hoop 't niet graag willen, opdat toch enkelen, hoe weinigen het ook mogen zijn, uit de afgrond en de kaken van de hebzucht verlost zouden worden. Want het moet toch wel zo wezen, dat men er nog enkelen vindt onder de kooplieden gelijk onder de andere mensen, die Christus toebehoren en die liever met God arm, dan met de duivel rijk zouden willen zijn, zoals de 37ste Psalm vers 16 zegt: Het weinige, dat een rechtvaardige heeft, is beter dan de grote schatten van de goddelozen. Welaan, terwille van hen moeten wij spreken.

Dat kan men echter niet loochenen, dat kopen en verkopen een noodzakelijk ding is, wat men niet ontberen en ook christelijk in praktijk brengen kan, inzonderheid in de dingen, die tot behoefte en tot eer dienen. Want zo hebben ook de aartsvaders verkocht en gekocht vee, wol, graan, boter, melk en andere goederen. Het zijn Gods gaven, die Hij uit de aarde schenkt en onder de mensen verdeelt. Maar de buitenlandse koophandel, die uit Calicut en Indië, en dergelijke, waren aanbrengt, zoals dat kostelijke zijde- en goudwerk en specerijen, en die alleen voor de pronk en voor geen enkel nut dient en land en lieden het geld uitzuigt, die moest niet worden toegelaten, waar wij toch een bestuur en vorsten hebben. Doch hierover wil ik nu niet schrijven, want ik meen, dat het tenslotte, als wij helemaal geen geld meer hebben, vanzelf zal moeten ophouden, zoals ook de opschi k en de smulpaperij. Want schrijven noch leren kan trouwens helpen, tot ons de nood en de armoede dwingt.

God heeft ons Duitsers daarheen geslingerd, dat wij ons goud en zilver in vreemde landen moeten werpen, de gehele wereld rijk moeten maken en zelf bedelaars blijven. Engeland zou wel minder goud hebben, als Duitsland het zijn laken liet houden. En de koning van Portugal zou ook minder hebben, als wij hem zijn specerijen lieten houden. Reken eens, hoeveel geld bij een jaarmarkt in Frankfort uit het Duitse land gebracht wordt zonder noodzaak en reden, dan zult u zich verwonderen, hoe het komt, dat er één penning in de Duitse landen over is. Frankfort is het zilver- en goudgat, waardoor uit het Duitse land stroomt wat maar opwelt en groeit, gemunt of geslagen wordt bij ons. Was het gat dichtgestopt, dan behoefde men nu de klacht niet te horen, hoe er allerwege

louter schuld en geen geld is, alle landen en steden met rente bezwaard en uitgewoekerd zijn. Maar laat het gaan; het moet toch zo gaan, dat wij Duitsers Duitsers moeten blijven. Wij houden niet op, wij moeten wel. Wij willen hier over het misbruik en de zonden van de koophandel spreken, voorzover het het geweten betreft. Hoe het schade toebrengt aan de buidel, daarvoor laten wij vorsten en heren zorgen, dat zij hun plicht dienaangaande doen.

Ten eerste hebben de kooplieden onder elkaar een algemene regel, dat is hun hoofdbeginsel en de grond van alle geldwezen, dat zij zeggen: ik mag mijn waar zo duur verkopen als ik kan. Dat houden zij voor een recht. Dat is ruimte geven aan de hebzucht en de deur en het venster openen voor de hel. Wat zegt dat anders dan: ik vraag helemaal niet naar mijn naaste, als ik maar mijn winst en hebzucht botvier; wat gaat het mij aan, dat het mijn naaste in één slag tien nadelen berokkent? Daar ziet u, hoe dit beginsel direct onbeschaamd niet alleen tegen de christelijke liefde, maar ook tegen de natuurlijke wet ingaat. Wat zou er nu goeds in de koophandel zijn? Hoe zou die zonder zonde zijn, waar zulk onrecht het voornaamste stuk en de regel is van de gehele handel? Koophandel kan op zo'n wijze niets anders zijn dan het goed van anderen roven en stelen.

Want waar het listige oog en de begerige buik hier gewaar wordt, dat men zijn waar moet hebben, of de koper ook arm is en ze nodig heeft, - daar maakt hij ze voor hem onmisbaar en duur. Daar let hij niet op de waarde van de waar, of op 's mans zich begeven in zorg en risico, maar alleen op de nood en het gebrek van zijn naaste, niet om in deze te helpen, maar om ze te gebruiken tot eigen voordeel, om zijn waar op te slaan, die hij anders wel zonder prijsverhoging liet, wanneer de nood van de naaste er niet was. En daarom moet door zijn hebzucht de waar zoveel meer kosten, naarmate de naaste er meer behoefte aan heeft, zodat de nood van de naaste gelijk moet zijn aan de geldswaarde van de waar. Zeg mij, heet dat niet onchristelijk en onmenselijk gehandeld? Wordt daar de nood van de arme niet tegelijk aan hem zelf verkocht? Want omdat hij tengevolge van zijn nood de waar des te duurder moet betalen, is het precies, alsof hij zijn nood moet kopen. Want niet de enkele waar wordt hem verkocht, zoals deze op zichzelf is, maar met de toevoeging en het aanhangsel, dat hij haar nodig heeft. Zie, deze en dergelijke misstand moet volgen, waar dit recht geldt: ik mag mijn waar zo duur verkopen als ik kan.

Het moest niet zo luiden: ik mag mijn waar zo duur verkopen als ik kan of wil; maar zo: ik mag mijn waar zo duur verkopen als ik moet, of als recht en billijk is. Want uw verkopen moet niet een werk zijn, dat vrij in uw macht en wil staat, zonder enige wet of maat, alsof u een god was, die aan niemand gebonden is; maar, omdat zulk verkopen door u een werk is, dat u tegenover uw naaste uitoefent, moet het gedaan worden met zulk een regel en zo'n geweten, dat u het doet zonder schade en nadeel voor uw naaste, en er veeleer acht op slaat, dat u hem geen schade doet dan hoe u er aan verdient. Ja, waar zijn zulke kooplieden? Hoe weinig kooplieden zouden er komen, en hoe zou de koophandel achteruitgaan, als zij dit slechte recht wilden verbeteren en het brengen tot een christelijke, billijke maatstaf.

Zo vraagt u dan: ja, hoe duur moet ik het dan verkopen? Waar tref ik het recht en de billijkheid, zodat ik mijn naaste niet overvraag of afzet? Antwoord: dat zal zonder twijfel nooit in een geschrift of in een rede vastgesteld worden; niemand heeft het ook nog ondernomen, om de prijs van iedere waar vast te stellen, te verhogen of te verlagen. De oorzaak is deze: niet iedere waar is gelijk; want men haalt de ene verder dan de andere, op de ene komen meer kosten dan op de andere, zodat hier alles onzeker is en blijven moet en niets bepaalds kan worden vastgesteld, zo min als men een enkele bepaalde stad kan aanwijzen, waar men ze alle vandaan haalt, of bepaalde kosten vaststellen, die er

bovenop komen; omdat het gebeuren kan, dat dezelfde waar uit dezelfde stad, in dezelfde straat, dit jaar meer kost dan een jaar geleden, dat misschien de weg en het weer slechter zijn, of er soms een omstandigheid komt, die tot meer onkosten dringt dan anders. Nu is het echter billijk en rechtvaardig, dat een koopman op zijn waar zoveel verdient, dat zijn kosten betaald, zijn moeite, arbeid en risico beloond worden. Een landarbeider moet toch voedsel en loon van zijn arbeid hebben. Wie kan om niet dienen of werken? Zo zegt het evangelie: Een arbeider is zijn loon waard (Matth. 10: 10).

Maar, opdat wij hierover niet helemaal zwijgen: het was de beste en zekerste manier, dat de wereldlijke overheid hier verstandige, redelijke mensen aanstelde en instrueerde, die over allerlei waren de kostprijs omsloegen en daarnaar paal en perk stelden aan wat zij kosten mochten, zodat de koopman uit kon komen en zijn redelijk inkomen er uit trekken; zoals men op ettelijke plaatsen voor wijn, vis, brood en dergelijke een prijs vaststelt. Maar wij Duitsers hebben meer te doen, te drinken en te dansen, zodat wij zo'n bestuur en regeling niet verwachten kunnen. Omdat dus op deze regeling niet te hopen valt, is het de naastliggende en beste raad, dat men de waar laat kosten zoals de algemene markt haar geeft en neemt, of zoals 's lands gewoonte is te geven en te nemen. Want hierin mag men het spreekwoord laten gelden: doe als andere mensen, dan doet u niet dol. Wat op zo'n manier wordt verdiend acht ik redelijk en wel verdiend, aangezien hier het gevaar bestaat, dat men soms aan waar en kosten moet verliezen, en men zich ook niet al te zeer kan verrijken.

Waar echter de prijs van de waar niet vastgesteld noch door het gebruik bepaald is en u haar het eerst zult en moet vaststellen, waarlijk, hier kan men niets anders voorschrijven, dan dat men u op 't geweten bindt, dat u toeziet, en uw naaste niet afzet en niet de hebzucht, maar uw redelijk inkomen zoekt. Sommigen hebben hier als maat willen vaststellen, dat men aan alle waren de helft mag verdienen, anderen weer anders. Maar niets is hierin vast of zeker, tenzij het door de wereldlijke overheid en het algemene recht zo werd bepaald, dat deze hierin de prijs vaststelden; dat zou zeker zijn. Daarom moet u zich voornemen, niets dan een redelijk inkomen te zoeken in zulk een handel, daarna de kosten, de moeite, en het werk en het risicoberekenen, en dat er bovenop zetten, en op zodanige wijze dan de prijs van de waar zelf vaststellen, verhogen of verlagen, dat u beloning ontvangt voor al uw arbeid en moeite.

Ik wil echter hier het geweten niet zo gevaarlijk gevangen houden, en het zo nauw niet binden, alsof men de maat zo juist zou moeten treffen, dat er geen penning aan zou schelen. Want dat is niet mogelijk, dat u zo juist zou mikken, hoeveel u verdiend hebt met uw moeite en arbeid; het is genoeg, dat u met een goed geweten er naar streeft, gaarne de juiste maat te treffen, daar het toch de eigenaardigheid van de handel is, dat het niet mogelijk is, dit precies te doen; de spreuk van de wijze zal ook voor u wel waar blijven, Jezus Sirach 26: 28: Een koopman kan moeilijk zonder zonde handel drijven en een winkelier zal bezwaarlijk een eerlijke mond bewaren. Of u nu een weinig te veel neemt, onwetend en ongaarne, laat dat aan het Onze Vader over, waar men bidt: Vergeef ons onze schuld. Er is toch geen mensenleven zonder zonde. Ook komt het wel andersom voor, dat u voor uw moeite iets te weinig vraagt; laat het dan tegen elkaar opwegen en elkaar opheffen, als u te veel hebt genomen.

Bijvoorbeeld, wanneer u een zaak had, die per jaar op honderd gulden kwam, en u nam boven alle kosten en het redelijk loon, dat u voor uw moeite, arbeid en risico daaraan verdiende ongeveer één, twee of drie gulden te veel winst, dan noem ik dat een fout in de handel, die men niet best vermijden kan, in 't bijzonder wanneer men een jaar lang zo handel drijft. Daarom moet u uw geweten daarmee

niet bezwaren, maar als een andere onoverwinnelijke zonde, zoals zij ons allen aanhangen, met het Onze Vader voor God brengen en aan Hem overgeven. Want tot zulk een fout dringt u de nood en de aard van het werk, niet moedwil en hebzucht; want ik spreek hier van de goedhartige en godvrezende mensen, die niet gaarne onrecht zouden doen. Evenals de echtelijke plicht niet zonder zonde geschiedt en toch God terwille van de noodzaak dit werk door de vingers ziet, omdat het niet anders kan.

Hoe hoog echter uw loon geschat moet worden, dat u aan zulk een handel en arbeid moet verdienen, dat kunt u niet beter berekenen en vaststellen dan dat u tijd en omvang van het werk begroot en het vergelijkt met dat van een gewone dagloner, die aan 't werk is, en dan ziet, wat deze op een dag verdient; reken daarna uit, hoeveel dagen u bezig bent geweest, om de waar te halen en te verkrijgen en hoeveel werk u er voor hebt gedaan en hoeveel risico u daarbij hebt gelopen. Want grote arbeid en veel tijd moet ook des te hoger en meer loon hebben. Nauwkeuriger en beter en zekerder kan men in deze zaak niet spreken noch leren; wie het niet bevalt, die make het beter. Mijn grond staat, zoals gezegd, in het evangelie, Matth. 10: 10, dat een arbeider zijn loon waard is. En Paulus spreekt ook 1 Kor. 9: 7: Wie het vee hoedt zal de melk genieten. Wie kan op eigen kosten en bezoldiging reizen? Hebt u een betere grond, dan gun ik die u graag.

Overigens is nog een algemene fout, die niet alleen onder de kooplieden, maar ook in de gehele wereld een gebruikelijke gewoonte is, namelijk dat de één voor de ander borg wordt. En hoewel dat werk zonder zonde en een deugd van de liefde schijnt te zijn, richt het toch gewoonlijk veel mensen te gronde en brengt hun onoverkomelijke schade. Koning Salomo heeft zo iets veelvuldig verboden en verworpen in zijn spreuken en zegt hoofdstuk 6: 1 vv.: Mijn kind, zijt gij voor uw naaste borg geworden, zo hebt gij uw hand gebonden; gij zijt verstrikt door de rede van uw mond en door de rede van uw mond gevangen. Zo doe toch, mijn kind, aldus en red u, want gij zijt uw naaste in de handen gekomen; loop, snel en laat uw naaste niet met rust, laat uw ogen niet slapen, noch uw oogleden sluimeren; red u als een ree uit de hand en als een vogel uit de hand van de vogelaar. Vervolgens hoofdstuk 20: 16: Neem hem zijn kleed, die voor een ander borg wordt, en neem pand van hem voor de vreemde. Vervolgens hoofdstuk 22: 26: Wees niet onder hen, die hun hand verplichten en voor schulden borg worden. En wederom hoofdstuk 27: 13: Neem hem zijn kleed, die voor een ander borg wordt, en een pand van hem voor de vreemde.

Ziedaar, hoe de wijze koning in de Heilige Schrift zo hard en heftig verbiedt, voor anderen borg te worden. Ook klopt het met het Duitse spreekwoord: borgen moet men worgen. Alsof het wilde zeggen: de borg geschiedt recht, dat hij geworgd wordt en betalen moet, want hij doet er lichtzinnig en dwaas aan, dat hij borg wordt. Zo is het naar de Schrift besloten, dat niemand voor anderen borg moet worden, tenzij hij er toe in staat is en volkomen bereid, zelf schuldig te zijn en te betalen. Nu schijnt het wonderlijk, dat zulk werk verkeerd en verwerpelijik zou zijn. Want dat het een dwaas werk is, hebben heel velen zelf ervaren, die erom op hun hoofd krabben. Wat is dan de oorzaak, dat het verworpen wordt? Dat willen wij zien.

Borg worden is een werk, dat te hoog is voor een mens en hem niet toekomt, en dat met vermetelheid in Gods werk ingrijpt. Want ten eerste verbiedt de Schrift, dat men op een mens vertrouwen stelt of zich op hem verlaat; alleen mag hij vertrouwen op God. Want de menselijke natuur is vals, ijdel, leugenachtig en onzeker, zoals de Schrift zegt en ook de ervaring dagelijks leert. Wie echter borg wordt, die vertrouwt op een mens en plaatst zich met lichaam en goed in het

gevaar, op een valse, onzekere grond; daarom geschiedt hem recht, dat hij valt en faalt en in het gevaar te gronde gaat.

Verder vertrouwt hij ook op zichzelf en maakt zichzelf tot God, want dat, waarop een mens vertrouwt en zich verlaat, dat is zijn God. Nu hij echter geen ogenblik zeker en gewis is van zijn lichaam en goed, zo weinig als van hem, voor wie hij borg wordt, maar alles in Gods hand alleen rust, die niet wil, dat wij in de toekomst een haarbreed macht of recht zullen hebben, en daarom geen ogenblik zeker en gewis zullen zijn: zo doet hij onchristelijk en geschiedt hem recht, omdat hij dat omkeert en belooft, wat niet van hem is, noch in zijn macht staat, maar alleen rust in Gods hand. Zo lezen wij Gen. 43: 9 en 44: 32, hoe de aartsvader Juda voor zijn broeder Benjamin borg werd tegenover zijn vader Jakob, dat hij hem zou terugbrengen of zelf voor eeuwig schuldig zijn. Maar God strafte die vermetelheid echt goed en liet hem zinken en falen, zodat hij Benjamin niet terug kon brengen, totdat hij zichzelf voor hem gaf en toen uit genade nog vrij kwam. En hem geschiedde recht, want zulke borgen doen juist, alsof zij God daarvoor niet eens behoeven te vragen of er aan denken, of zij ook morgen zeker zullen zijn van hun lichaam en goed en zij handelen zo geheel zonder vrees voor God, alsof zij het leven en het goed van zichzelf hadden en het in hun macht hadden, zolang zij wilden; wat niet anders is dan een vrucht van het ongeloof. Zoals ook Jacobus in zijn brief hoofdstuk 4: 13 vv. dit als hoogmoed laakt en zegt: Welaan nu, gij, die zegt: heden of morgen zullen wij gaan naar die of die stad en daar koopmanschap drijven en winst doen; gij, die niet weet, wat morgen geschieden zal. Want wat is uw leven? Een damp is het, die een kleine tijd duurt en daarna verdwijnt. In plaats daarvan moet u zeggen: zo God wil en wij leven, zullen wij dit of dat doen; nu echter roemt u in uw hoogmoed.

Ook heeft God zulke vermetelheid tegenover de toekomst en minachting voor God op meerdere plaatsen verdoemd. Bijvoorbeeld Lukas 12: 16 vv., waar de rijke man veel koren van het (oogst)jaar had, zodat hij zijn schuren wilde afbreken en grotere bouwen en daar zijn goederen in opslaan en tot zijn ziel sprak: lieve ziel, u hebt veel goed voor vele jaren, eet en drink en wees goedsmoeds. Maar God sprak tot hem: gij dwaas, in deze nacht zal men uw ziel van u eisen, en van wie zal het zijn, hetgeen gij bereid hebt? Zo gaat het allen, die niet behoren tot het rijk van God. Zo antwoordt Hij ook Hand. 1: 7 de discipelen: Het betaamt u niet, tijd of uur te weten, welke de Vader in Zijn macht heeft. En Spreuken 27: 1: Beroem u niet op de dag van morgen, want u weet niet, wat nog heden gebeuren kan. Daarom heeft Jezus ons ook in het Onze Vader bevolen, niet om meer te bidden, dan om het dagelijks brood, heden te geven, opdat wij met vrees leven en handelen zullen, en weten, dat wij geen uur zeker zijn van leven of goed, maar alles uit Zijn handen hebben te verwachten en aanvaarden; zoals een recht geloof doet. En wij zien het wel ook dagelijks aan vele werken van God, dat het zo moet toegaan, of wij het gaarne of ongaarne doen.

Salomo heeft bijna zijn gehele boek, dat Prediker heet, op deze leer gericht, en hij toont aan, hoe allerwege het voornemen en de vermetelheid van de mensen zo volkomen ijdel is en niets dan moeite en ongeluk, wanneer niet God er mee in betrokken wordt, zo, dat men Hem vreest en zich tevreden stelt met het tegenwoordige en zich daarover verheugt. Want God is vijandig gezind tegen de zekere, ongelovige vermetelheid, die Hem vergeet. Daarom handelt Hij daartegen met al Zijn werken, laat ons falen en vallen, ontruikt ons lichaam en goed, wanneer wij er het minst aan denken, en komt op dat uur, waarop wij er in het geheel niet op verdacht waren, zodat de goddelozen, zoals de 55ste Psalm vers 24 zegt, hun leven nooit tot de helft brengen, maar altijd onvoorzien, juist als ze eerst recht willen beginnen, heengaan en weg moeten, zoals Job ook herhaaldelijk zegt (Job 15: 32; 18: 14).

Zo zegt u dan: hoe moeten de mensen dan met elkaar handelen, als borg worden niet goed is? Dan zou menigeen achter moeten blijven, die anders wel vooruit gekomen was. Antwoord: er zijn vier manieren, om uiterlijk goed christelijk met anderen te handelen; zoals ik meer gezegd heb.

1. De eerste is, dat men zijn goed laat nemen en roven, zoals Christus leert Matth. 5: 40: Wie u de mantel ontnemt, laat hem ook de rok, en eis die niet van hem terug. Deze manier wordt nu niets waard geacht onder de kooplieden; men heeft dit ook niet voor een algemene christelijke leer gehouden noch het gepredikt, maar het beschouwd als een raad en goede gedachte voor de geestelijken en volmaakten, die het intussen nog minder houden dan een koopman. Maar ware Christenen houden het, want zij weten, dat hun Vader in de hemel hun Matth. 6: 11 zeker beloofd heeft, het dagelijks brood heden te geven. En wanneer men zo zou doen, dan zouden niet alleen zoveel ontelbare misbruiken in alle handel achterwege blijven, maar dan zouden zeer velen geen koopman worden, omdat het verstand en de menselijke natuur zo'n gevaar en schade ten eerste ontvlucht en schuwt.

2. De andere manier is, aan ieder, die het nodig heeft, om niet te geven, zoals Christus aldaar ook leert (Matth. 5: 42). Dit is ook een hoog christelijk werk, waarom het ook niet veel geldt onder de mensen en er zouden ook zowel minder kooplieden als handelszaken zijn, wanneer men dit in zwang zou brengen. Want wie dit zal doen moet waarlijk aan de hemel vasthouden en altijd op Gods handen en niet op zijn voorraad of goederen letten, wetende, dat God hem wil en zal onderhouden, ook al zouden alle hoeken ledig zijn. Want hij weet, dat waar is, wat God tot Jozua zegt, 1: 5: Ik wil u niet verlaten, noch de hand van u aftrekken, en zoals men zegt: God heeft meer dan Hij ooit schonk. Daar behoort echter ook een ware Christen toe, het zeldzame dier op aarde; wereld en natuur slaan op hem geen acht.

3. De derde manier is lenen of borgen, zodat ik mijn goed afsta, en het terugneem, als het mij terug wordt gebracht, en het moet missen, als men het niet terug brengt. Want Christus noemt Lukas 6: 34 deze manier van borgen en spreekt: Gij zult zo lenen, dat u niets ervan verwacht. Dat is, u zult vrij uitlenen en het wagen, of het weer u terug gegeven wordt of niet: komt het weer, dat men het neme; komt het niet weer, dat het geschonken zij. Zodat tussen geven en borgen geen onderscheid is volgens het evangelie, behalve dan dit, dat geven niet terugneemt, maar borgen wel terugneemt, als het terugkomt, en toch het er op waagt, alsof het een geven is. Want wie zo leent, dat hij dat beter of meer wil terugnemen, die is een openbare en verdoemde woekeraar; aangezien ook zij nog niet christelijk handelen, die zo borgen, dat zij weer juist hetzelfde vorderen of daarop hopen, en niet vrij 't er op wagen, of het al of niet terugkomt.

Dit is dan ook, naar ik meen, een hoog, christelijk en zeldzaam werk, als men 's werelds loop beschouwt, en het zou, als het in gebruik zou komen, allerlei handel heel erg verminderen en afbreken. want deze drie stukken houden dat zo meesterlijk vast, dat zij niet vermetel zijn ten opzichte van de toekomst, noch op mensen of zichzelf vertrouwen, maar God alleen aanhangen, en dat alles hier contant wordt overhandigd en dit woord ook wordt toegepast: Zoals God het wil, zo geschiede het, zoals Jacobus leert 4: 15. Want hier handelt Hij met de mensen als met hen, die kunnen falen en onzeker zijn, en overhandigt hen om niet het ware geld, of waagt het er op, dat verloren gaat wat men borgt.

Hier zal men zeggen: wie kan dan zalig worden en waar zullen wij Christenen vinden? Ja, op deze manier zou er geen handel op aarde blijven, zou aan ieder het zijne ontnomen of afgeleend worden en zou de deur worden opgedaan voor de bozen, de luie buiken, om alles te nemen, te bedriegen

en te liegen, waar van de wereld vol is. Antwoord: ik heb toch gezegd, dat Christenen zeldzame mensen op aarde zijn. Daarom is er in de wereld nog een streng, hard, wereldlijk bestuur, dat de bozen dwingt en dringt, om niet te nemen, noch te roven, en terug te geven wat zij borgen, ook al zal een Christen het niet terugvragen, noch er op hopen; opdat de wereld niet woest wordt, de vrede ondergaat, en de handel en de gemeenschap van de mensen geheel te gronde gaat, wat alles zou geschieden, als men de wereld volgens het evangelie zou regeren, en de bozen niet met wetten en geweld zou nazitten en dwingen, om te doen en te dulden wat recht is.

Daarom moet men de straten zuiver houden, vrede in de steden stichten en het recht in de landen handhaven en het zwaard flink en getroost laten neerkomen op de overtreders, zoals Paulus Rom. 13: 4 leert. Want dat wil God, dat de onchristelijken beteugeld worden, zodat zij geen onrecht of ongestraft onrecht doen. Niemand mag menen, dat de wereld zonder bloed geregeerd wordt, het wereldlijk zwaard moet rood zijn en met bloed bevekt; want de wereld wil en moet boos zijn; daarom is het zwaard Gods roede en wraak over haar. Doch daarover heb ik genoeg gezegd in het boekje over de wereldlijke overheid.

Zo zou dan het borgen een mooi ding zijn, als het onder Christenen gebeurde. Dan zou een ieder gaarne teruggeven wat hij geborgd had, en hij die geleend had zou het gaarne ontberen, wanneer de ander het hem niet teruggeven kon. Want Christenen zijn broeders, en de één laat de ander niet in de steek; zo is ook niemand zo lui en onbeschaamd, dat hij zonder arbeid zich zou willen verlaten op het goed en de arbeid van een ander, en in lediggang teren op een anders have. Maar waar geen Christenen zijn, daar moet de wereldlijke overheid er toe aansporen, dat men betaalt wat men geleend heeft; zet zij er niet toe aan en is zij nalatig, dan moet de Christen zulk een roof verdragen, zoals Paulus 1 Kor. 6: 7 zegt. Waarom lijdt gij niet liever onrecht? De onchristelijke echter late men manen, terugvragen en doen wat hij wil; er is aan hem niets gelegen, omdat hij een onchristelijke is en op Christus' leer geen acht geeft.

Ook hebt u nog een kleine troost, dat u niet verplicht bent uit te lenen, dan alleen dat wat u over hebt en kunt ontberen van uw noodduft; zoals Christus van de aalmoezen zegt, Lukas 11: 41: Wat u over hebt, geef dat als aalmoes, dan is alles u rein. Wanneer men nu van u zoveel zou willen lenen, dat u, wanneer het niet teruggegeven werd, zou moeten te gronde gaan, en uw noodduft het niet missen kan, daar bent u niet verplicht te lenen. Want u bent het meest en het eerst verplicht, uw vrouw en kind en personeel het nodige te verschaffen, en moet hun niet ontnemen wat hun van u toekomt. Daarom is dit de beste regel: als de leensom u te groot voorkomt, geef dan liever iets om niet, of leen zoveel, als u meent, dat u zou willen geven, en waag het er op, of het misschien verloren gaat. Want Johannes de Doper sprak niet: Wie een rok heeft, die geve die weg; maar wie twee rokken heeft, die geve er één aan hem, die er geen heeft, en wie spijs heeft doe desgelijks, Lukas 3: 11.

4. De vierde manier is kopen en verkopen, en het met contant geld, of waar met waar betalen. Wie nu deze manier gebruiken wil, die schikke zich er in, dat hij moet weten, zich op niets toekomstigs te verlaten, maar op God alleen, en dat hij met mensen moet omgaan, die zeker zullen falen of liegen. Daarom is dit de eerste raad, dat ieder, die verkoopt, niets borge noch borgen aanneme, maar zich contant late betalen. Wil hij echter lenen, dan moet hij het met Christenen doen; zo niet, dan moet hij beter op wagen, dat het verloren is, en niet meer lenen dan hij anders wilde geven en dan zijn noodduft het toelaat; of waar het wereldlijk bestuur en de wet hem niet verder daarin helpt, daar moet hij het maar verloren laten gaan en er voor oppassen, dat hij voor niemand borg wordt, maar

veel liever geeft, wat hij kan. Dat zou een echt christelijk koopman zijn, hem zou God ook niet verlaten, omdat hij Hem zo gul vertrouwt en met blijdschap het met zijn gevaarlijke naaste waagt en hem zo behandelt.

Wanneer het borg worden eens niet in de wereld bestond en het vrije evangelische lenen in zwang raakte, en alleen contant geld of gerede waar in de koophandel omging, dan zouden de allergrootste, schadelijkste gevaren en fouten en gebreken in de koophandel reeds verdwenen zijn, en zou het gemakkelijk wezen, met allerlei kooplui om te gaan, en des te beter konden dan ook de andere zondige gebreken belet worden. Want wanneer zulk borg worden en verzekerd lenen niet bestond, zou menigeen bescheiden blijven en zich met een matig inkomen tevreden stellen, die zich anders op lenen en borgen verlaat en dag en nacht streeft naar hogerop; waarom ook iedereen koopman en rijk wil worden. Daaruit nu moeten zulke ontelbare, vlugge en boze knepen en streken voortvloeien, die nu als handigheidjes door de kooplieden worden beschouwd, zodat ik er al aan wanhoop, of het geheel zou kunnen worden verbeterd; het is zo met allerlei boosheid en bedrog overladen, dat het zich op den duur niet kan handhaven en vanzelf in elkaar storten moet.

Hiermede heb ik in het kort in een woord van verweer ieder onderricht over deze grote, wilde, uitgebreide handel van het koopmanschap. Want als men het zo zou laten begaan en laten blijven, dat een ieder zijn waar zo duur verkoopt, als hij kan en het borgen en het gedwongen lenen en borg worden als correct beschouwen, en toch raad en onderricht zou geven, hoe men hierin christelijk handelen en een goed, zeker geweten behouden zou; dat zou precies hetzelfde zijn, alsof men wilde raden en leren, hoe slecht goed kon zijn en hoe tegelijk naar de goddelijke Schrift en tegen de goddelijke Schrift in geleefd en gehandeld kon worden. Want deze drie gebreken, dat een ieder het zijne geeft zo duur als hij maar wil, vervolgens het borgen en het borg worden, zijn als drie bronnen, waaruit alle gruwel, onrecht, list en bedrog naar wijd en zijd stroomt. Wanneer men nu die stroom zou zoeken te keren en de bron niet zou stoppen, waren moeite en arbeid vergeefs.

Enkele misstanden

Daarom wil ik hier enkele van die streken en boze stukken, zoals ik zelf ze heb opgemerkt en zoals ze mij door vrome, goede harten zijn aangewezen, vertellen, waaruit men kan bespeuren en bemerken, hoe deze mijn boven beschreven argumenten en conclusies tot stand kwamen en moeten worden gehandhaafd, opdat de gewetens in de koophandel voorlichting ontvangen en geholpen worden. Ook kan men alle andere boze stukken uit deze leren kennen en ze er naar afmeten, welke hier niet worden verteld; want hoe zou het mogelijk zijn, dat men ze allemaal vertelde? Aangezien immers door de genoemde drie bronnen voor de hebzucht en de boze, bedriegelijke, zelfzuchtige natuur deur en vensters zijn geopend en daarom lucht en ruimte gegeven, verlof en macht verleend is, om allerlei listen en streken vrij te doen en er dagelijks meer en meer te bedenken, zodat het alles van hebzucht stinkt, ja, in hebzucht verdrongen en gedompeld is, als in een grote zondvloed:

Ten eerste maken sommigen er zich geen gewetensbezwaar van, dat zij hun waar borgen op termijn en duurder verkopen dan contant. Ja, sommigen willen geen waar contant verkopen, maar alles op termijn, en dit wel daarom, opdat zij er veel geld mee verdienen. Hier ziet u, dat dit stuk zeer grof tegen Gods Woord, tegen rede en alle billijkheid in, uit louter vrije, moedwillige hebzucht zondigt tegen de naaste, op wiens schade men geen acht slaat, maar hem het zijne rooft en ontsteelt en er niet een redelijk bestaan in zoekt, maar uit hebzucht en winstbejag alleen. Want naar goddelijk recht moest men niet duurder borgen of op termijn geven, maar voor contant geld. Vervolgens, het wordt

ook zowel gedaan, dat sommigen hun goed duurder verkopen dan het op de open markt geldt en in de handel gebruikelijk is, en zo de waar opslaan om geen andere reden, dan dat zij weten, dat van dat goed niets meer in het land is of binnenkort niets meer zal komen, en men het dan hebben moet. Dat is het listige oog van de hebzucht, dat slechts ziet naar de nooddrift van de naaste, niet om deze te verhelpen, maar om zichzelf daardoor te verbeteren en met de schade van zijn naaste rijk te worden. Dat zijn allemaal openlijke dieven, rovers en woekeraars.

Vervolgens, dat sommigen een bepaald goed of koopwaar in een land of stad geheel en al opkopen, opdat zij alleen zulk goed volkomen in hun macht hebben en daarna de prijs vaststellen, het opslaan en verkopen kunnen, zo duur als zij het willen of kunnen. Nu is boven gezegd, dat de regel vals en onchristelijk is, iemand zijn goed zo duur verkoopt als hij wil en kan; veel gruwelijker is het, dat men daartoe een bepaald goed alleen opkoopt. De keizerlijke en wereldlijke wetten verbieden dit ook en noemen het monopolies, dat zijn baatzuchtige aankopen, die in landen en steden in het geheel niet te verdragen zijn, en vorsten en heren moesten zo iets weren en bestraffen, wanneer zij hun ambt goed bekleeden willen. Want zulke kooplieden doen juist, alsof de schepselen en goederen van God alleen voor hen geschapen en gegeven waren en alsof zij die aan anderen mochten ontnemen en maar handelen naar believen.

En als iemand het voorbeeld van Jozef, Gen. 41: 48 v., zou willen aanhalen, hoe de heilige man alle koren in het land ingezameld heeft en daarna in de dure tijd daardoor alle geld, vee, land en mensen voor de koning van Egypte heeft gekocht, wat wel schijnt, alsof het ook een monopolie of zelfzucht geweest is, hierop is het antwoord: dat de koop en handel van Jozef geen monopolie, maar een redelijke, gewone koop is geweest, zoals in het land gebruikelijk was. Want hij belet niemand, te rechter tijd in te kopen. Het was echter zijn wijsheid, door God gegeven, dat hij het koren van de koning, toen het de zeven jaren goed uitviel, inzamelde, terwijl de anderen niets of weinig inzamelden. Want de tekst zegt niet, dat hij alleen het koren ingekocht heeft, maar het ingezameld heeft in de steden van de koning. Hebbende anderen het niet gedaan, de schade zij voor hen; zoals de gemene man gewoon is zonder zorgen te teren. maar ook soms niet heeft om in te zamelen. Zoals wij het ook nog zien, dat, waar vorsten of steden zich niet van voorraad voorzien, ten gunste van het gemeenschappelijk land, er geen voorraad of heel weinig blijft bij de gemene man, die van het ene jaar op het andere leeft van het jaarlijks inkomen. En zulk inzamelen is toch geen eigen baat of monopolie, maar een echt goede, christelijke voorzichtigheid ten bate van de gemeente en anderen. Want het gebeurt niet zo, dat zij alles alleen aan zich trekken, zoals deze kooplieden, maar dat zij uit dat, wat de open markt of het jaarlijks inkomen aan ieder, wie ook, opbrengt, een schat verzamelen, terwijl anderen niet willen of wensen te verzamelen, maar slechts daaruit wensen te putten hun dagelijks onderhoud. Ook vermeldt de Schrift niet, dat Jozef daarom het koren heeft ingezameld, om het zo duur te verkopen als hij wilde. Want de tekst zegt duidelijk, dat hij het gedaan heeft, niet uit hebzucht, maar opdat land en mensen niet zouden omkomen. Maar de handelshonger verkoopt het, zo duur hij wil en zoekt eigen voordeel alleen, zonder er op te letten, of land en lieden daardoor te gronde gaan.

Dat intussen Jozef daarenboven alle geld en vee en daarbij alle akkers en mensen onder de koning gebracht heeft, schijnt wel niet christelijk gehandeld, aangezien hij de behoeftigen om niet moest geven, zoals het evangelie en de christelijke liefde leert. Maar hij handelde toch juist en goed, want Jozef voerde het wereldlijk bestuur in plaats van de koning. Zo heb ik al herhaaldelijk geleerd, dat men de wereld niet naar het evangelie en de christelijke liefde moet en mag regeren, maar naar strenge wetten, met het zwaard en met geweld, omdat de wereld boos is en noch het evangelie,

noch de liefde aanneemt, maar naar haar goeddunken handelt en leeft, waar ze niet met geweld gedwongen wordt. Anders, als men louter liefde wilde oefenen, zou ieder willen eten, drinken en een goed leventje hebben van andermans goed, en niemand zou werken, ja, ieder zou de ander het zijne ontnemen en 't zou een toestand worden, waarbij niemand, naar de wil van anderen, kon leven.

Daarom heeft Jozef juist gehandeld, omdat God het zo beschikt heeft, dat hij door een gelijke, rechtmatige koop, zoals de tijd die bood, alles tot zich heeft getrokken en volgens wereldlijk recht het volk in bedwang hield en zichzelf en alles, wat het had, liet verkopen. Want in die landen is er altijd een streng bestuur geweest, en bestond het gebruik, dat men mensen verkocht als ander goed. Daarnaast heeft hij zonder twijfel als een Christen en vroom mens geen arme van honger laten sterven, maar, zoals de tekst zegt, nadat hij het wereldlijk recht en bestuur van de koning verkregen heeft, dit koren ten bate en nutte van land en lieden ingezameld, verkocht en weggegeven. Daarom is het voorbeeld van de trouwe Jozef zo ver af van de daad van de ontrouwe, baatzuchtige kooplieden, als hemel en aarde van elkander zijn. Laat dit zo terloops als toevallig zijn gezegd. Nu komen wij weer tot de zaak zelf.

Vervolgens, wanneer sommigen hun monopolies en zelfzuchtige handelsondernemingen anders niet kunnen oprichten, omdat er anderen zijn, die ook de gelijke waar en dergelijk goed hebben, haasten zij zich en geven hun goed zo goedkoop, dat de anderen er niet mee uit kunnen, en dwingen hen daarmee, om of niet meer te kunnen verkopen, of tot hun eigen ondergang zo goedkoop, als de anderen, te verkopen. Zo komen zij toch tot een monopolie. Deze mensen zijn niet waard, dat zij mensen heten of onder mensen wonen, ja, zij zijn niet waard, dat men hen zou onderwijzen of vermanen, aangezien de afgunst en hebzucht hier zo grof en onbeschaamd is, dat zij ook met eigen schade anderen tot schade brengt, opdat zij alleen de plaats behoudt. Hier zou de wereldlijke overheid goed doen, om zulke mensen alles te ontnemen wat ze hadden en hen het land uitjagen. Het was misschien niet nodig, zulke stukjes te vertellen, maar ik wil ze er daarom inmengen, opdat men zou zien, welke grote schelmerij er in de koophandel is en het aan de dag zou worden gebracht voor ieder, hoe het in de wereld toegaat, om daardoor te weten, zich voor zulk een gevaarlijke stand te hoeden.

Vervolgens, dit is ook fraai, als de één een ander met woorden in de zak een waar verkoopt, die hij zelf niet heeft. Namelijk aldus: een vreemde koopman komt bij mij en vraagt, of ik deze of die waar te koop heb. Ik zeg: ja, en toch heb ik ze niet, en ik verkoop hem die voor tien of elf gulden, die men anders voor negen of nog minder koopt, en belooft hem, over twee of drie dagen ze te leveren. Intussen ga ik heen en koop zulke waar, omdat ik te voren wel wist, dat ik ze goedkoper kon kopen, dan ik ze hem verkocht heb, en lever hem die en hij betaalt ze mij en ik drijf dus handel met zijn geld en goed, dat dus aan een ander toebehoort, zonder enig gevaar, moeite en arbeid en ik word rijk. Dat noemt men fraai op de straat de kost verdienen door vreemd geld en goed, zodat men niet over land en zee hoeft te trekken.

Vervolgens, dat heet ook op de straat de kost verdienen: als een koopman de buidel vol geld heeft en niet meer met zijn goederen over land en zee avonturen wil doormaken, maar een zekere handel hebben, dan blijft hij maar in een grote koopstad, en als hij een koopman weet, die gemaand wordt door zijn schuldeisers, zodat hij geld moet hebben om te betalen en hij heeft het niet, maar wel nog goede waar, dan stuurt hij iemand uit van zijner wege, die hem de waar moet afkopen, en hem acht gulden bieden, waar die anders gemakkelijk tien doet; wil hij niet, dan stuurt hij een ander uit, die hem zes of zeven biedt, zodat de arme man bezorgd moet worden, dat de waar zal afslaan, en nog

blij is als hij de acht neemt, om contant geld te krijgen en niet al te grote schade en schande te moeten tijden. Ook gebeurt het, dat zulke in nood verkerende kooplieden zelf zulke tirannen opzoeken en hun waar aanbieden terwille van het contant geld, opdat zij betalen kunnen; dan houden die zich stroef, totdat zij de waar goedkoop genoeg krijgen en dan geven wat zij willen. Zulke geldmensen noemt men gorgelstekers of keelstekers, maar niettemin worden ze voor grote, knappe mensen gehouden.

Vervolgens, dit is ook een kneep van de eigenbaat, dat drie of vier kooplieden één of twee soorten waar in handen hebben, die andere mensen niet hebben of niet te koop hebben. Wanneer zij nu merken, dat zulke waar geld zal gaan kosten en alle dagen duurder zal worden ten gevolge van oorlog of ramp, dan rotten zij samen en vertellen aan de anderen, hoe die waar zeer gezocht is en er niet veel zijn, die haar te koop hebben. Zijn er echter enigen, die ze ook hebben, dan richten zij een vreemdeling af, die zij al zulke waar laten opkopen. Als zij dan die waar helemaal in hun handen hebben, sluiten zij een bond met elkaar, op deze manier: wij willen deze waar, omdat er geen meer voorradig is, zo en zo hoog fixeren, en hij, die ze goedkoper afgeeft, moet zo en zo veel boete betalen.

Dit stukje halen, zoals ik hoor, de Engelse kooplieden het grofst en het meest uit, wanneer zij Engelse of Londense doeken verkopen. Want men zegt, dat zij een bijzondere raad voor deze handel hebben, als een raad in een stad, en aan die raad moeten alle Engelsen, die Engelse of Londense doeken verkopen, gehoorzamen, op bovengenoemde straf. En door deze raad wordt bepaald, hoe duur men zijn doeken verkopen moet en op welke dag of welk uur men wel of niet zal verkopen. De overste in deze raad heet de Koyrtmeester en hij wordt als weinig minder dan een vorst beschouwd; hier ziet men, wat de hebzucht vermag en durft ondernemen.

Vervolgens, ik moet ook dit stukje vermelden: ik verkoop iemand op een half jaar peper of iets dergelijks, en weet, dat hij die terstond weer moet verkopen, om contant geld te krijgen. Daarom ga ik zelf heen of doe het door middel van een ander, en laat hem de peper voor contant geld weer verkopen; maar zo, dat ik, wat hij van mij op een half jaar gekocht heeft voor twaalf gulden, van hem koop voor acht. En de gewone koop is tien gulden. Zo koop ik het twee gulden goedkoper van hem dan op de open markt, en hij heeft van mij voor twee gulden hoger gekocht dan op de open markt. Zo win ik achter en voor, alleen daardoor, dat hij geld krijgt en crediet behoudt; hij zou anders met schande ondervinden, dat niemand hem meer crediet gaf.

Wie zich met zulke geldzaken ophoudt of op moet houden, zoals dat hun overkomt, die meer op crediet kopen dan zij betalen kunnen: zoals wanneer iemand nauwelijks tweehonderd gulden bezit en handel drijft voor vijf of zeshonderd gulden - wanneer nu mijn schuldenaars niet betalen, kan ik ook niet betalen, zo vreet het onheil verder door, en komt het ene verlies op het andere, hoe meer ik mij met deze geldzaken ophoud, totdat ik bemerk, dat het misloopt en ik vluchten moet of in de toren zitten. Dan houd ik mij stil en bak bij mijn borgen zoete broodjes, dat ik hun eerlijk betalen zal. Intussen ga ik heen en neem nog zoveel goederen op crediet als ik kan en maak die te gelde, of ik neem anders geld op een wisselbrief op, of ik leen zoveel als ik krijgen kan. Als het mij dan het best gelegen komt, of als mijn schuldeisers mij niet met rust laten, dan sluit ik mijn huis af, sta op en loop weg, verstop mij ergens in een klooster, waar ik vrij ben, zoals een dief en moordenaar op een kerkhof. Dan zijn mijn schuldeisers nog blij, dat ik niet helemaal uit het land ga, en zij schelden mij de tweede en derde penning van al mijn schulden kwijt, mits ik het achterstallige in twee of drie jaren betaal; daarvan geven zij mij brief op zegel. Zo keer ik weer naar mijn huis terug, en ben een

koopman, die met zijn er vandoor gaan twee of drie duizend gulden verdiend heeft, die ik anders in drie of vier jaren met rennen noch met draven had kunnen verkrijgen. Of, wanneer dit niet helpt, en ik zie, dat ik vluchten moet, dan trek ik naar het hof van de keizer of naar zijn stadhouders; daar kan ik voor één of tweehonderd gulden een Quinquernelle krijgen, dat is een keizerlijke brief op zegel, dat ik twee of drie jaren met rust moet worden gelaten, mag gaan en staan voor 't oog van al mijn schuldeisers, omdat ik grote schade geleden heb, naar mijn eigen opgave; zodat de Quinquernelle een gezicht trekt, alsof het goddelijk en rechtvaardig toeging. Dat heten echte schurkenstreken.

Vervolgens, een ander stukje, dat bij vennootschappen gangbaar is. Een burger belegt voor zes jaar bij een koopman twee duizend gulden; daarmee moet de koopman handel drijven, winst maken of verliezen, en de burger jaarlijks twee honderd gulden vaste rente daarvan geven; wat hij meer wint is voor hem. Wint hij echter niets, dan moet hij toch rente betalen. En de burger bewijst daarmee de koopman een grote dienst. Want de koopman meent met tweeduizend wel driehonderd te winnen. Daarentegen bewijst de koopman de burger een grote dienst, want zijn geld moest anders stil liggen en geen winst opbrengen. Hoe dit gemene stukje onrecht is en een echte woeker, dat heb ik in de preek over de woeker genoeg verteld.

Nog iets moet ik vertellen als een voorbeeld, hoe het verkeerde borgen en lenen in het ongeluk brengt. Er zijn sommigen, wanneer zij bemerken, dat de koper twijfelachtig is en niet op tijd betaalt, dan kunnen zij zich zelf fraai betalen op deze manier: ik zorg voor een vreemde koopman, dat hij naar de man toegaat en van hem zijn waar koopt, voor honderd gulden of iets dergelijks, en ik zeg: wanneer u al zijn waar gekocht heb, beloof hem dan contant geld of verwijs hem naar een zekere schuldenaar van u; en wanneer u de waar hebt, breng hem dan naar mij toe, alsof ik uw schuldenaar ben; en doe net, alsof u niet wist, dat hij mij iets schuldig is; zo word ik betaald en geef hem niets.

Dat noemt men zaken doen en de arme man in de grond boren met allen, aan wie hij misschien ook geld schuld is. Maar zo moet het gaan, als men onchristelijk borgt en leent.

Vervolgens: men heeft ook geleerd, om een waar of goed zo te plaatsen of neer te leggen, dat het toeneemt; als peper, gember, saffraan in een vochtig gewelf of een kelder, zodat het in gewicht zwaarder wordt. Zo ook, om wollen kleren, zijde, marterbont, sabel, in donkere gewelven of winkels te koop te hebben en de lucht te verstoppen, zoals het gebruik overal is, zodat men bijna voor iedere waar een bepaalde lucht weet te maken. Ook is er geen waar, of men weet er een bijzonder voordeeltje op, hetzij met meten, tellen, met el, maat of gewicht. En dat men ze een kleur geeft, die ze van zichzelf niet heeft. Of men legt het mooiste onder en boven, en het slechtste middenin; zodat zulk bedrog geen eind heeft, en geen koopman de ander verder kan vertrouwen, dan hij hem ziet en tast.

Nu bestaat er bij de kooplieden een grote klacht over de edellieden of rovers, hoe zij met groot gevaar moeten handel drijven en dan nog worden gevangen genomen, geslagen, gebrandschat en beroofd, enz. Wanneer zij dit echter omwille van de gerechtigheid leden, dan waren de kooplui wel heiligen, die dat te lijden hadden. Hoewel het gebeuren kan, dat misschien aan iemand voor God ten onrechte overkomt, wat hij voor de anderen, in wier bende hij zich bevindt, ontgelden moet, en betalen voor wat een ander gezondigd heeft. Maar omdat er zulk groot onrecht en onchristelijke dieverij en roverij over de gehele wereld door de kooplieden ook zelfs onder elkaar geschiedt, wat wonder is het dan, dat God het beschikt, dat hun vele goed, met onrecht verkregen, weer verloren gaat of geroofd wordt, en zij zelf daarenboven op hun kop krijgen of gevangen genomen worden.

God moet steeds het recht handhaven; zoals Hij Zich dan ook een rechtvaardig Rechter laat roemen, Ps. 10: 16.

Niet, dat ik daarmee de straatrovers of struikrovers zou willen zien verontschuldigd of hun de vrijheid gegeven, om hun roverij te plegen. Het is de schuld van de landsvorsten, die hun straten zuiver moeten houden, even goed terwille van de bozen als van de vromen. En het komt de vorsten toe, zulke onrechtvaardige koophandel met ordelijk geweld te straffen en tegen te gaan, zodat hun onderdanen niet zo schandelijk door de kooplieden uitgezogen worden. Omdat zij dat niet doen, daarom heeft God de ridders en rovers nodig en straft Hij door hen het onrecht aan de kooplieden, en moeten zij Zijn duivels zijn; zoals Hij Egypteland en de gehele wereld met duivels plaagt, of door vijanden te gronde richt. Zo geselt Hij de ene boef met de andere; zonder dat Hij daarmee te verstaan geeft, dat de ridders mindere rovers zijn dan de kooplieden, aangezien de kooplieden dagelijks de gehele wereld beroven, terwijl een ridder in een jaar er één of tweemaal één of twee berooft.

Over de vennootschappen zou ik wel veel kunnen zeggen, maar het is alles grondeloos en bodemloos van louter hebzucht en onrecht, zodat er niets aan te vinden is, dat met een goed geweten gedaan kan worden; want wie is zo grof, dat hij niet ziet, hoe de vennootschappen niets anders zijn dan monopolies. Die ook door het wereldlijke, heidense recht verboden worden als een openbaar schadelijk ding voor de gehele wereld; ik wil van het goddelijk recht en de christelijke wet maar zwijgen. Want zij hebben alle waar in hun handen en doen ermee, wat zij willen en halen zonder enige schroom de bovengenoemde stukjes uit, zodat zij opslaan en af slaan naar welgevallen, en verdrukken alle kleine kooplieden en richten hen te gronde, juist als de snoek de kleine vissen in het water, net alsof zij heren waren over Gods creaturen en vrij van alle wetten van het geloof en de liefde.

Daardoor komt het, dat men in de gehele wereld de specerij zo duur moet kopen, als zij het willen en er verandering in aanbrengen. Dit jaar slaan zij de gember op, het volgend jaar de saffraan, of andersom; zodat men altijd van de wal in de sloot komt en zij zelf geen verlies, schade noch risico behoeven te lijden, maar als het met de saffraan misgaat of mislukt, dan herstellen zij zich aan de gember en andersom, opdat zij zeker blijven van hun winst. Maar dit is tegen de aard en de natuur niet alleen van de koopgoederen, maar van alle tijdelijke goederen, waarvan God wil, dat zij onder het risico en de onzekerheid zullen staan. Maar zij hebben het gevonden en bereikt, dat zij door gevaarlijke, onzekere, tijdelijke waar zich een zekere, gewisse en eeuwige winst verschaffen. Maar daarvoor moet intussen de gehele wereld geheel worden uitgezogen en moet al het geld in hun zak zinken en zwemmen.

Hoe zou het ooit voor God rechtvaardig kunnen gebeuren, dat iemand in zo'n korte tijd zo rijk wordt, dat hij koningen en keizers zou kunnen uitkopen? Maar omdat zij het zover gebracht hebben, dat de gehele wereld in gevaar en verlies handel moet drijven, dit jaar verdienen, het volgend jaar verliezen, maar zij altijd en eeuwig verdienen en hun verlies met vergrote winst kunnen boeten, is het geen wonder, dat zij spoedig het goed van de gehele wereld aan zich trekken. Want een eeuwige zekere penning is beter dan een tijdelijke onzekere gulden. Nu drijven hier zulke vennootschappen met louter eeuwige, zekere guldens handel voor onze tijdelijke onzekere penningen. En zou het dan nog een wonder zijn, dat zij koningen en wij bedelaars worden?

Koningen en vorsten moesten hier toezien en dit naar streng recht verhinderen. Maar ik hoor, dat zij het hoofdaandeel er in hebben, en dat het gaat naar de spreuk Jesaja 1: 23: Uw vorsten zijn de

metgezellen van de dieven geworden. Daarom laten zij de dieven hangen, die een gulden of een halve gestolen hebben, en werken samen met hen, die de gehele wereld beroven en meer stelen dan alle anderen, zodat het spreekwoord waar blijft: grote dieven hangen de kleine dieven; en zoals de Romeinse senator Cato sprak: eenvoudige dieven liggen in de toren en het blok, maar openbare dieven gaan in goud en zijde. Maar wat zal God daar tenslotte van zeggen? Hij zal doen, zoals Hij door Ezechiël zegt, vorsten en kooplieden, de ene dief met de andere in elkaar smelten als lood en erts, zoals wanneer een stad verbrandt, zodat er noch vorsten, noch kooplieden meer zijn; en ik ben bang, dat dit al voor de deur staat. Wij denken er toch niet aan, om ons te verbeteren, hoe groot ook de zonde en het onrecht is. Daarom kan Hij het onrecht ook niet ongestraft laten.

Daarom heeft niemand te vragen, hoe hij met een goed geweten in vennootschappen kan zijn. Geen andere raad is er dan: laat er van af; dat is niet anders. Zullen de vennootschappen blijven, dan moet recht en redelijkheid te gronde gaan. Zal recht en redelijkheid blijven, dan moeten de vennootschappen te gronde gaan. Het bed is te nauw, zegt Jesaja, één moet er uit vallen, en het dek is te smal en kan niet beiden bedekken. Nu weet ik wel, dat mijn schrijven slecht bevallen zal en dat zij misschien alles in de wind zullen slaan, en blijven zoals zij zijn. Maar dan ben ik toch verontschuldigd en heb ik het mijne gedaan, opdat men ziet, wanneer God nu met de roede zal komen, hoe eerlijk wij dit verdiend hebben. Had ik één ziel hiermee onderricht en uit de afgrond verlost, dan zou ik niet tevergeefs gewerkt hebben.

Hoewel ik hoop, dat het (verderf) door zichzelf zo hoog en zwaar is geworden, zoals ik boven ook al gezegd heb, dat het zich niet langer kan houden en men er tenslotte van moet aflat. Samengevat: een ieder zie op zichzelf. Uit liefde of dienst voor mij mag niemand het laten: zo mag ook niemand het beginnen of er mee doorgaan, om mij te trotseren en leed te doen. Het geldt u, niet mij. God verlichte ons en sterke ons, om Zijn goede wil te doen: Amen.